

ANNG

ažm

AN

**UVOD U
STUDIJE
ANGAŽOVANOSTI**

Priredile
Adriana Zaharijević
Jelena Vasiljević

ANGAŽMAN

Uvod u studije angažovanosti

Za izdavače

Bora Babić, direktorka

Petar Bojanić, direktor

Recenzenti

Aleksandar Fatić

Dubravka Stojanović

Ivan Đorđević

Urednik

Petar Bojanić

ANGAŽMAN

Uvod u studije angažovanosti

Priredile

Adriana Zaharijević
Jelena Vasiljević

AKADEMSKA KNJIGA
NOVI SAD

INSTITUT ZA FILOZOFIJU I
DRUŠTVENU TEORIJU, BEOGRAD

Sadržaj

Predgovor	9
1. Angažman (i) grupa	15
Adriana Zaharijević	
Angažman: misliti i delovati zajedno	17
Petar Bojanić i Edward Djordjević	
Engagement + (Joint) Commitment. O obavezi da se deluje zajedno	34
Igor Cvejić	
Oblici društvenog angažmana s obzirom na subjekat importa	38
2. Angažman i demokratija	53
Olga Nikolić	
Angažman i problem univerzalnosti: prefigurativna politika	55
Marjan Ivković	
Društvena kritika i angažman između univerzalizma, antiautoritarnosti i dijagnoze društvene dominacije	68
Irena Fiket	
Formiranje aktivnog i tolerantnog građanstva. Potencijal i ograničenja deliberativnog modela demokratije	84

Krisztina Rác	
Angažman na primeru „migrantske krize“ u Srbiji	93
3. Ne/angažovanost: granice aktivnosti i pasivnosti	105
Jelena Vasiljević, Može li građanstvo biti zasnovano na solidarnosti?	107
Aleksandar Matković	
Od trga do tržišta: kritička istorija aktivizma	123
Igor Krtolica	
Može li se nešto dogoditi?	135
Mark Lošonc	
Hiperaktivnost kao pasivnost	146
Bojana Radovanović	
Angažman u vidu filantropije	149
Jelena Čeriman	
Angažovano roditeljstvo u Srbiji	161
4. Intelektualci: ko govori angažovano?	175
Gazela Pudar Draško	
Koliko je angažman intelektualaca važan?	177
Aleksandar Pavlović	
Smrtna (ne)ozbiljnost intelektualnog rada	191
Milivoj Bešlin	
Intelektualni angažman i nacionalizam: prilog kritici jedne simbiotičke veze	202
Predrag Krstić	
Saobraćajni fantazmi fatalnih politika	219
5. Pogledi iskosa: angažman u društvenoj teoriji i književnosti	229
Srđan Prodanović	
Pragmatička epistemologija i zajednica angažovanih delatnika	231

Tamara Petrović Trifunović	
Kultura, diskurs i simbolički poredak: izazov za angažovane društvene nauke danas	242
Željko Radinković	
Pitanje angažmana u perspektivi sučeljavanja filozofske hermeneutike i kritike ideologije. Paradigmatski značaj Habermas-Gadamer debate	258
Đurđa Trajković	
O posthegemoniji i negativnom angažmanu u argentinskoj književnosti: Rodolfo Volš i Osvaldo Lamborgini	270
Sanja Milutinović Bojanić	
... više od folie à deux...	281
Biografski podaci o autorkama i autorima	293

Angažman na primeru „migrantske krize“ u Srbiji

Poimanje „migrantske“ „krize“

U Srbiji su, kao i u drugim zemljama jugoistočne Evrope, 2015. i 2016. godina protekle u znaku „migrantske krize“. Ovaj rad se bavi percepcijom migranata i reakcijom na krizu u proteklom periodu u Srbiji, i zasniva se na teoretskim promišljanjima i etnografskom terenskom radu na graničnom prelazu Horgoš u leto 2015. godine, dva dana nakon postavljanja žičane ograde na mađarsko-srpskoj granici, zatim, na poseti izbegličkom prihvatnom centru Krnjača u jesen 2016, kao i učestalim posetama parkovima u blizini autobuske stanice i Ekonomskog fakulteta u Beogradu koji služe kao mesta za boravak migranata, centrima za pomoć migrantima Miksalište i Info Park, javnom prevozu na relaciji Beograd-Subotica, kao i okolini autobuske stanice u Subotici.

Iako se u Srbiji i na drugim mestima koristi gotovo konsenzualno, termin „kriza“ u kontekstu dolaska, to jest prolaska izbeglica sa Blistog Istoka, iz Severne Afrike i drugih zemalja pogođenih ratom, elementarnim nepogodama i/ili siromaštvom, on uopšte nije neproblematičan. Termin se odnosi na izbeglice, to jest na subjekte koji dolaze u datu državu ili, tačnije, prolaze kroz nju, čime se implicira da su oni ti koji uzrokuju krizu, iako krizu zapravo uzrokuje sama država, to jest postojanje nacionalne države određene granicama. „Krizu“ se koristi za legitimaciju pojačane granične kontrole i kontrolisanje imigranata (De Genova 2016). Upotreba koncepta „kriza“ razdvaja dva međusobno suprotstavljena društvena konteksta, jedan „normalan“, priželjkivan, u kojem vlada red i kontrola, i jedan koji je ekscen, vanredan, kojim dominiraju strah i pretnja. Kao uzrok krize konstruiše se ono što je zapravo banalan i svakodnevan proces u ne-kriznom kontekstu: mobilnost (Rajaram 2015).

Upravo je mobilnost glavni aspekt definicije migranta/migrantkinje. Međutim, sama mobilnost nije dovoljna da bi se opisala grupa ljudi za koje se termin koristi. Migracija podrazumeva posebnu vrstu mobilnosti: kretanje kroz državne granice. Ali ni ova dva činioca nisu dovoljna da bi se omeđio skup ljudi koji dolaze iz Sirije, Iraka, Afganistana, Pakistana, Bangladeša, Eritreje, Maroka, Somalijske, Libije, Malija, itd. i na svom putu za Zapadnu Evropu prolaze kroz Srbiju, jer bi to značilo da se svako ko prelazi državnu granicu definiše kao migrant/migrantkinja. Značenje koncepta se stoga dalje sužava s obzirom na prekogranično kretanje s posebnim ciljem i često na poseban način: sa ciljem traženja političkog azila najčešće na „nelegalan“ način, to jest mimo graničnog prelaza. Tako oni koji su na temelju tih kriterijuma definisani kao migranti, u isto vreme postaju označeni kao azilanti, tražioci azila i ilegalni migranti. S druge strane, pojam ilegalnog migranta, nekog ko je nelegalno prešao državnu granicu, često se povezuje sa terminom „ekonomski migrant“, to jest sa osobom koja je prešla granicu svojom voljom, „samo“ zbog loše ekonomske situacije u svojoj zemlji porekla, a ne zbog političkog progona (Apostolova 2015), koja samim tim nije vredna solidarnosti. Termin „ekonomski migrant“ se vezuje i za zemlju porekla: dok se državljani Sirije, Iraka i drugih ratnih područja klasifikuju kao „prvo-razredne izbeglice“ (Bojadžijev/Mezzadra 2015), migranti iz, na primer, severno-afričkih zemalja se vide kao ekonomski migranti. Cilj njihove migracije se često dovodi u pitanje, i njihov status izbeglice se ponekad označava kao „lažan“ (De Genova 2016). Konfuziju stvara i činjenica da je termin „migrant“ previše širok da bi se koristio samo za određenu grupu ljudi, i njemu se dodaju prilično arbitrarni kriterijumi da bi se odredila populacija koja se smatra migrantnom, dok su termini „izbeglica“ i „azilant“ određeni statusom u proceduri traženja azila i označavaju ljude koji su subjekti solidarnosti i humanitarne pomoći. Iako većina migranata koja prolazi kroz Srbiju poseduje neku vrstu dokumenta kojim formalno potražuje azil u zemlji, termin se prilično retko koristi, možda baš zato jer su svi svesni puke formalnosti prijave za azil. S druge strane, reč „izbeglica“ je u srpskom jeziku često rezervisana za osobe srpske nacionalnosti koji su se tokom devedesetih doselile iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine¹, ili se koristi samo za osobe koje već poseduju status izbeglice. U svakom slučaju, svi pomenuti izrazi se koriste za

¹ Dok se za osobe koje su napustile teritoriju Kosova koristi izraz „interno raseljena lica“.

biopolitičko razvrstavanje na lokalno stanovništvo i one koji to nisu, a nisu ni stranci koji se u Srbiji nalaze zbog turizma ili posla. Kako pokazuju primeri upotrebe termina „ekonomski migrant“ i „izbeglica“, kapitalistički način proizvodnje i poimanje države u nacionalnim okvirima se nalaze u srži te podele. Moć izraza „migrant“ je upravo u njenoj nespecifičnosti, u banalnosti, u tome da se podrazumeva da svi znamo ko je migrant, a ko to nije. U ovom radu termine „migrant“, „izbeglica“ i „azilant“ koristim naizmenično za sve osobe koje se na svom putu za Zapadnu Evropu duže ili kraće vreme zadržavaju u Srbiji na nekim od formalnih ili neformalnih „izbegličkih mesta“ kao što su prihvatni centri za izbeglice, parkovi, stanice, skloništa, itd.

Izbeglička mesta

Mesta koja su navedana u prvom paragrafu ovog teksta, poput onih u okolini autobuskih stanica, prihvatnih centara za izbeglice i punktova humanitarne pomoći, nazivam izbegličkim mestima. Tvrdim da ova mesta predstavljaju specifičan društveni okvir u kojem se mogu razumeti iskustva i interakcije između azilanata i lokalnog stanovništva. Ovim iskustvima i susretima pristupam kroz prizmu prostora i vremena, sa posebnim osvrtom na to kako na migrante gleda lokalno stanovništvo i pružaoci socijalnih usluga, bili oni predstavnici domaćih ili međunarodnih humanitarnih organizacija, politički zvaničnici, predstavnici medija, ili pak istraživači. Svesna sam da se ti akteri umnogome razlikuju, ali je upravo unificiranost načina na koji se migranti predstavljaju među svima onima koje možemo nazvati angažovanim subjektima, predmet o kojem želim da polemishem u ovom radu.

Mesta na kojima se izbeglice duže ili kraće zadržavaju, na više ili manje organizovan način, mogu se poimati kao „ne-mesta“ (*non-spaces*), u smislu u kojem Ože (Augé 1995) govori o mestima koja se ne mogu definisati relaciono ili vezati za određeni istorijski period ili specifičan identitet. Takođe, ona su društveno i često fizički izolovana od mesta koja posećuju „pristojni“ građani, čime se otežava kontakt između azilanta i lokalnog življa. Ova mesta su često „vanredna“. Prizivajući slike logora iz Drugog svetskog rata, Agamben vidi prihvatne centre kao *nomos*: mesta koja se otvaraju kada zavlada „vanredno stanje“, koje je paradigma izvan pravno-političkog sistema (1998). Međutim, u upotrebi reči *nomos*

kao ime, izbeglička mesta su zapravo često bezimena: na prihvatni centar na Pančevačkom putu u Beogradu se referiše ili kao Krnjača, po nazivu predgrađa u kojem se nalazi, ili kao PIM, to jest Preduzeće „Ivan Milutinović“, što je ime građevinske firme kojoj su barake u kojima su azilanti smešteni nekada pripadale – čime privatizacija uplivava u strukturu izbegličkih mesta. Čak i Info park, Info centar, ili Komesarijat za izbeglice i migracije, u svakodnevnom govoru skraćen samo na „Komesarijat“, nose neutralna imena koja skrivaju migrante, same objekte ovih institucija, a umesto njih naglašavaju subjekat ili radnju koja se u instituciji vrši (prvenstveno pružanje informacija). Kada se događaju tragedije takozvane migrantske krize, žrtve nesreća nastalih na putu, često zbog nehumanih uslova krijumčarenja ljudi, zbog gladi, žeđi, nelečenih bolesti, hladnoće, itd., najčešće ostaju bezimene (De Genova 2016).

Izbeglička mesta nisu samo u geografskom smislu na periferiji gradova u kojima se nalaze, nego i u društvenom. Krnjača je u neposrednom susedstvu ilegalnog romskog naselja, i time se gradi veza između dve grupe „golog života“ (*bare life*) kako ih Agamben definiše (1998), ili „suvišne populacije“ (*surplus population*) po nazivu Radžarama (Rajaram 2015) – ljudi koji su lišeni društvenih i političkih prava, okarakterisani samo svojim biološkim funkcijama. Na njih se gleda kao na objekte koje su gladni / treba ih nahraniti, žedni / ugasiti im žeđ, smrde / treba im obezbediti higijenske uslove, javno obavljaju nuždu / treba im obezbediti toalete, predstavljaju pretnju od zaraznih bolesti / treba ih pregledati i lečiti, i ne umeju kontrolisati svoje seksualne nagone i agresiju / treba ih obrazovati o „civilizovanom načinu ponašanja“. U ovom pogledu, diskurs o Romima i migrantima koji preovlađuje među osobama angažovanim oko pomoći izbeglicama i onima koji na njih gledaju negativno, postaje vrlo sličan.

Mesna i društvena marginalizovanost azilanata, života između centra grada i periferije, Istoka i Zapada, legalnosti i ilegalnosti, organizuje se na temelju principa liminalnosti. Najuočljiviji primer bivanja-između je granica – imaginarna, a na srpsko-mađarskoj državnoj međi i realna ograda koja razdvaja „prave“ i „lažne“ azilante, one sa statusom i one bez, političke i ekonomske izbeglice. Kako Kalius (Kallius 2016) primećuje, ogradu na srpsko-mađarskoj granici je fizički vrlo lako preći. Ljudi se svakodnevno penju preko nje, provlače se kroz njene rupe ili puze ispod nje. Ograda je simbolički jaka, ali prava međa je pravne prirode i čini je deklaracija u skladu s kojom je Srbija sigurna treća zemlja u koju se

izbeglice mogu deportovati. Granica, odnosno želja za njenim prelaskom, a time i nacionalna država, postaju neki od najvažnijih principa u boravištu migranata u Srbiji i svih koji se angažuju u „izbegličkoj krizi“: političara, aktivista, lokalnih stanovnika u blizini granice – ona strukturiše svakodnevni život i stvara značenja koja imaju smisla samo u konkretnom kontekstu migracije i granice.

Videnje migranata kroz vreme i društvene identitete

Pri ulasku u prvi izbeglički centar koji sam posetila, možda u nedostatku jezika za sporazumevanje sa azilantima, moje prvo iskustvo je bilo telesno: čak i od ustajalog mirisa donirane odeće i tela velikog broja ljudi na malom mestu, karakterističnog za mesta gde živi mnogo ljudi u prilično lošim higijenskim uslovima, jači je bio utisak usporenog tempa kretanja, osećanja besciljnosti i nestrukturisanog vremena. Tokom sledeće posete nekom drugom izbegličkom mestu, već sam se nesvesno i sama prilagodila ovom tempu kretanja i osećaju otupelosti i umora. Ali činilo mi se da nisu samo migranti naizled besciljno hodali okolo, nego i ljudi angažovani oko njihove brige. Čekanje je stanje koje preovlađuje na ovim mestima. Izbeglice čekaju na hranu, na vodu, na odeću, da se registruju, da im uzmu otiske prstiju, na tuširanje, na internet, na dokumente, na prevodioca, na informacije, da odu iz centra, na doktora, da nastave svoj put, da im neko pošalje novac, na bolje vremenske uslove, na krijumčara ljudi, na informacije, na izbeglički status, na deportaciju ili transfer u neko drugo izbegličko mesto, itd. Često su potrepštine na koje se čeka organizovane na način da se o svakoj brine druga institucija: posebna organizacija brine za obezbeđivanje hrane, posebna za smeštaj, za medicinsku pomoć, itd. (Cullen Dunn 2012). Ljudi angažovani u centrima čekaju na donacije, na informacije, na novi talas migranata, pa i istraživači čekaju na priliku da nekog intervjuišu, da vide/čuju nešto što je od značaja za njihovo istraživanje. Čekanje postaje zajednička realnost koju dele svi učesnici „migrantske krize“, i migranti, i angažovani pojedinci ili grupe. Ono uključuje specifičnu percepciju vremena na koju ne utiču samo objektivni događaji, nego i percepcije, namere i dela pojedinaca. Drugim rečima, događaji ne zavise samo od doba dana i sata kada se dešavaju, nego i od načina na koji učesnici u njima percipiraju njihovu dužinu (Aminzade 1992). U izbegličkim mestima nastaju nove

dnevne rutine, novi rasporedi, koji zavise od vremena deljenja obroka, dostupnosti medicinske pomoći, prevodioca, interneta, itd., i sa mnogo „praznog hoda“ između, tako da glavna aktivnost koja konstruiše vreme postaje čekanje samo.

Iako naizgled strogo kontrolisana, izbeglička mesta često izmiču superviziji nacionalnih država u smislu u kojem to Agamben objašnjava: ona su tereni gde se pravo selektivno suspenduje (1998) i gde državna kontrola postaje slaba jer je populacija u stalnoj fluktuaciji, nestalna, promenljiva. Iz tog razloga se izbeglice ne posmatraju kao pojedinci, već su birokratskim tehnikama anonimizirani i standardizovani, na osnovu društvenih identiteta kao što su starost, pol, državljanstvo, rasa, itd. (Cullen Dunn 2012). Migranti se često prikazuju kao masa tamnoputih mladih muškaraca koji stižu u (tranzitnu) zemlju bez dokumenata i uz pomoć krijumčara ljudi (Hess 2010). Slike ove podgrupe migranta su one koje najčešće cirkulišu u medijima i po društvenim mrežama. Društvena briga se, naime, u izbegličkim mestima fokusira na sledeće kategorije: porodice, odnosno migrantkinje sa decom, maloletnike bez pratnje i muškarce koji najčešće putuju u grupama, od kojih se ova treća kategorija smatra najproblematičnijom (žalbe na agresivnost, problem sa alkoholom i drogom na izbegličkim mestima, kao i strah od seksualnih napada, isključivo su vezane za ovu podgrupu). Naglasak je na njihovoj muškosti, dok se na žene i decu najčešće gleda kao na objekte vrednije međunarodne zaštite i pomoći (Helms 2015).

Sa druge strane, u Srbiji, kao i u većini drugih zemalja regiona i u zapadnoevropskim državama, biti izbeglica iz Sirije, Irana ili Avganistana, zemalja proglašenim za ratna područja, podrazumeva određena prava koja izbeglice iz drugih zemalja ne dobijaju, ili ih dobijaju teže – pre svega lakši i brži pristup izbegličkom statusu. Državljeni ove tri zemlje su često grupisani zajedno (pod skraćenicom SIA) i njihove potrebe i prava se objedinjuju, deindividualizuju i postaju nezavisna od toga koje je od tri zemlje osoba državljanin. Kategorizacija migranata prema određenim društvenim identitetima, između ostalog gledanje na njih kao na rasom određene subjekte, u Srbiji, kao i u drugim zemljama regiona, otvara pitanje interne „suviše populacije“: Roma (Kallius et al. 2016). Kao što sam već pomenula, interni i eksterni Drugi, Romi i migranti se u slučaju Krnjače nalaze u fizičkom susedstvu, što u biopolitičkom smislu olakšava kontrolu i segregaciju obe populacije. S druge strane, kako pokazuje primer iz Miksališta, određivanje migranata na osnovu rase ukazuje i na

nefleksibilnost društvenih kategorija. Naime, prema volonterki Miksališta, osoba tamne puti je danima dolazila po pomoć u vidu hrane i odeće, dok neko nije čuo da govori srpski jezik i shvatio da se radi o Romu. Prema rečima ove sagovornice, i sami pružaoci pomoći bili su u dilemi da li da nastave da opskrbljuju dnevnim potrebštinama osobu koja je, iako nije izbeglica, očito spadala u grupu društveno ranjivih i marginalizovanih.

Solidarnost, humanitarizam i istraživačko/angažovano iskustvo izbegličkih mesta

Da bi se izbeglice predstavile, često ne postoje okviri koji bi se razlikovali od binarnog prikazivanja mase agresivnih muškaraca, usko povezanog sa diskursom o opasnosti od terorizma. Tom „spetaku terorizma“ (De Genova 2016) alternativa je prikaz žrtava (uglavnom žene i dece), to jest spektakl stradanja – u zvaničnim diskursima njihova patnja je isključivo prouzrokovana ratom i/ili krijumčarima ljudi, a ne biopolitičkom kontrolnom granica. Podrška migrantima ipak je najčešće pružena ciljano onima koji se smatraju vredni pomoći i na način koji primaoc te podrške vidi kao objekte, a ne subjekte. Međutim, migranti imaju želje, ciljeve i aspiracije čak i dok se nalaze u tranzitnim zemljama poput Srbije, i svoj život pokušavaju da organizuju u skladu sa tim, i sa okolnostima u kojima su se zatekli. Njima ne nedostaje moć delovanja, nego je ona otežana (*burdened agency*), pošto pokušavaju da rekreiraju „normalan život“, stabilnost i poznatost na terenu koji oblikuju konfliktna pravila. Izbeglička mesta time postaju „osetljiva mesta“ (*sensitive spaces*) (Cullen Dunn 2013) koja karakteriše istovremeno više različitih modaliteta ispoljavanja moći: državna, lokalna, formalna, neformalna, humanitarna, itd. Kritikujući Agembenovo viđenje suverene moći, Kalen Dan tvrdi da moć nije totalna, ne potiče iz jednog izvora, i da subjekti nad kojima se sprovodi suverena moć odbijaju da budu „goli životi“ (Cullen Dunn 2013). Umesto kompaktne suverene moći, ona uvodi termin „suverenosti koja zavisi od slučaja“ (*aleatory sovereignty*), koja dolazi iz više izvora, nepredvidiva je i nemoguće je sa njom planirati. Angažovanost pojedinaca i institucija bi stoga trebalo da uzme u obzir da su azilanti osobe koje donose odluke, procenjuju situacije i preuzimaju rizike čak i na izbegličkim mestima u uslovima za koje je kara-

akteristična aleatorna suverenost. Kršenje pravila zapravo je intrinzično ovakvim sistemima (Cullen Dunn 2013).

Kalen Dan takođe kritikuje humanitarizam kao najučestaliji okvir angažovanosti u kontekstu migranata. Ona tvrdi da humanitarizam primaocce humanitarne pomoći pretvara u političke subjekte (Cullen Dunn 2012). Fasan (Fassin 2012) takođe piše o humanitarizmu kao o praksi u kojoj patnja i saosećanje zauzimaju mesto pravičnosti i prava na državljanstvo, dok Vajs navodi depolitizirajući efekat humanitarnih praksi (Weiss 2015). Malki (Malkki 2015) piše o humanitarizmu kao zamišljenoj praksi u smislu da pružaoci pomoći često imaju na umu uniformnu, zamišljenu grupu primaoca donacija, koja ne korespondira situaciji na terenu. Kako pokazuju Kalius, Montaresku i Radžaram na primeru solidarnosti za vreme masovnog zadržavanja migranata na Istočnoj železničkoj stanici (Keleti) u Budimpešti 2015. godine, humanitarno delovanje, iako je kritično prema državi, i dalje predstavlja vertikalnu formu intervencije. Umesto toga, autori predlažu horizontalne vidove solidarnosti, koji, iako su fragmentirani i ređi od vertikalnih, dovode u pitanje političku moć i društvene kategorizacije (Kallius et al. 2015).

Posmatrati „migranstku krizu“ kao istraživač, provoditi vreme i deliti prostor sa azilantima predstavlja problem koji je više od paradoksa posmatrača. Istraživač zauzima formativnu ulogu u društvenom svetu koji je objekat izučavanja, i zato treba da poseduje kritičku svest o svojoj poziciji naspram objekta i procesa istraživanja (Fries 2009). Jedna od strategija kritičke svesti je pozicionalnost, samosvesno samo-izmeštanje (*self-displacement*) unutar epistemoloških i diskurzivnih okvira (Alcoff 1988). Prema Burdijeu i Vakanu (Bourdieu/Wacquant 1992), intelektualci su, kao i svi društveni akteri, „spontani sociolozi“ koji imaju posebno dobre veštine za objektiviziranje drugih; društveni naučnici pak imaju više mogućnosti i znanja od drugih društvenih aktera da svoju viziju sveta, vođenu svojim interesima, predstave kao naučnu sociologiju.

Kao što društveni naučnici interpretiraju svet, dela i diskurse svojih informanata i društvenu sredinu uopšte, na isti način su i informanti „spontani sociolozi“: subjekti objektivizacije koji i sami objektivizuju društvenu sredinu i istraživača u njemu. Situacija intervjuja je najbanalniji primer za to, gde ne izučava samo istraživač informanta, već i informant analizira istraživača na osnovu toga kako izgleda, govori, itd., i pronalazi po njemu/njoj prikladan način na koji će da se prilagodi situaciji, kako će da govori, da se ponaša, itd. Umesto ignorisanja uticaja

istraživača na kontekst, potrebno je biti svestan i otvoreno polemizirati o granicama teorijskog i empirijskog znanja. Subedin (Subedi 2006) koncept „istraživača polutana“ (*halfie researcher*), nekog ko je u isto vreme i deo grupe koju istražuje i nije, i učesnik i posmatrač, u nekim aspektima domaći, u drugima stranac dobro prikazuje mogućnosti i teškoće pozicije istraživača koji se bavi temama poput migracija. U vezi sa tim, Kalios, Montaresku i Radžaram ukazuju na problem stacioniranosti istraživača, iako oni izučavaju fenomen u pokretu, i umesto toga predlažu etnografiju granice kao metodu koja prati informante na njihovom putu (Kallius et al. 2016).

Za angažovano viđenje „migrantske krize“, bilo kao istraživač, politički akter ili neko ko deluje u sferi humanitarne pomoći i brige potrebno je sistemsko viđenje društvene pojave koju označava ovaj termin, i analiza stvaranja, rušenja i interakcija različitih modaliteta moći, jer oni ne ukazuju samo na živote onih koji se nalaze na izbegličkim mestima, nego i na geopolitike kontrole u širem smislu (Cullen Dunn 2013). Za sada, takvi pristupi su više iznimka nego pravilo. Preovlađuju metodološki nacionalistička viđenja koja u fokus delovanja stavljaju nacionalnu državu, što je pristup koji se može kritikovati iz više uglova, od kojih su neki pomenuti u ovom tekstu: sam koncept migracije je transnacionalan, i samim tim zahteva odgovore koji prevazilaze granice države; pogled na migrante koji ih deindividualizuje i ne uvažava njihova pojedinačna iskustva i potrebe, nastojeći umesto toga da fizički i lokalno izoluje izbeglice od lokalnog stanovništva, teško može da urodi društvenom solidarnošću. Kroz ovaj tekst sam pokušala da ukažem na potrebu za istraživanjima, i uopšteno na viđenje izbeglica koje uključuje aktivno prisustvo i angažman istraživača, koje preispituje postojeće društvene podele, ustaljene i *ad hoc* koalicije između raznih aktera (Kallius et al. 2016), koje uključuje iskustva na izbegličkim mestima i koje može doprineti dubljem razumevanju konteksta, potreba, težnji i načina funkcionisanja moći na mestima gde izbeglice borave u Srbiji. Samo takvim integrativnim pristupom se može postići solidarnost i kritičko promišljanje postojećih okvira diskursa i praksi vezanih za „migrantsku krizu“.

Reference

- Agamben, Giorgio (1998), *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, Palo Alto: Stanford University Press.
- Alcoff, Linda (1998), „Cultural Feminism Versus Poststructuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory“, *Signs* 13: 405–436.
- Aminzade, Roland, (1992), „Historical Sociology and Time“, *Sociological Methods and Research* 4: 456–480.
- Apostolova, Raia (2015), „Economic vs. Political: Violent Abstractions in Europe’s Refugee Crisis“, *Focaal Blog*, 10. decembar, dostupno na: <http://www.focaalblog.com/2015/12/10/raia-apostolova-economic-vs-political-violent-abstractions-in-europes-refugee-crisis/>.
- Augé, Mark (1995), *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*, London, New York: Verso.
- Bojadžijev, Manuela and Sandro Mezzadra (2015), „‘Refugee crisis’ or crisis of European migration policies?“, *Focaal Blog*, 12. novembar, dostupno na: <http://www.focaalblog.com/2015/11/12/manuela-bojadzijev-and-sandro-mezzadra-refugee-crisis-or-crisis-of-european-migration-policies/>.
- Bourdieu, Pierre and Loïc Wacquant (1992), *An Invitation to Reflexive Sociology*, Cambridge: Polity Press.
- Cullen Dunn, Elizabeth (2012), „The Chaos of Humanitarian Aid: Adhocacy in the Republic of Georgia“, *Humanity: An International Journal of Human Right, Humanitarianism, and Development* 3 (1): 1–23.
- Cullen Dunn, Elizabeth (2013), „Aleatory Sovereignty and the Rule of Sensitive Spaces“, *Antipode* 46 (1): 99–109.
- De Genova, Nicholas (2016), „The “Crisis” of the European Border Regime: Towards a Marxist Theory of Borders“, *International Socialism* 150: 31–54.
- Fassin, Didier (2010), „Noli me tangere: The Moral Untouchability of Humanitarianism“, u Redfield, Peter and Erica Bornstein (prir.), *Forces of Compassion: Humanitarianism between Ethics and Politics*, Santa Fe: School of Advanced Research Press, str. 35–52.
- Fries, Christopher J. (2009), „Bourdieu’s Reflexive Sociology as a Theoretical Basis for Mixed Methods Research: An Application to Complementary and Alternative Medicine“, *Journal of Mixed Methods Research* 326 (3): 326–348.

- Helms, Elissa (2015), „Men at the borders: Gender, victimhood, and war in Europe’s refugee crisis“, *Focaal Blog*, 22. decembar, dostupno na: <http://www.focaalblog.com/2015/12/22/elissa-helms-men-at-the-borders-gender-victimhood-and-war-in-europes-refugee-crisis/>.
- Hess, Sabine (2010), „The Invention of ‘Transit Migration’: Theoretical and Methodological Considerations on Illegal Migration in Europe’s Southeastern Border Region“, *Ethnologia Balkanica* 14: 129–146.
- Malkki, Liisa (2015), *The Need to Help: The Domestic Arts of International Humanitarianism*, Durham and London: Duke University Press.
- Kallius, Annastiina (2016), „Rupture and Continuity: Positioning Hungarian Border Policy in the European Union“, *Intersections: East European Journal of Society and Politics* 2 (4): 134–151.
- Kallius, Annastiina, Daniel Montarescu and Prem Kumar Rajaram (2016), „Immobilizing Mobility: Border Ethnography, Illiberal Democracy, and the Politics of the ‘Refugee Crisis’ in Hungary“, *American Ethnologist* 43 (1): 1–13.
- Rajaram, Prem Kumar (2015), „Beyond Crisis: Rethinking the Population Movements at Europe’s Border“, *Focaal Blog*, 15. oktobar, dostupno na: <http://www.focaalblog.com/2015/10/19/prem-kumar-rajaram-beyond-crisis>.
- Subedi, Binaya (2006), „Theorizing a ‘Halfie’ Researcher’s Identity in Transnational Fieldwork“, *International Journal of Qualitative Studies in Education* 19 (5): 573–593.
- Weiss, Erica (2015), „Provincializing Empathy: Humanitarian Sentiment and the Israeli-Palestinian Conflict“, *Anthropological Theory* 15 (3): 275–292.